

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BÖLGESEL ENTEGRASYONLARIN BAŞARI KOŞULLARI

Burcu KILINÇ SAVRUL

Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Hasan Alp ÖZEL

Yrd. Doç. Dr., Karabük Üniversitesi

ÖZET

Küreselleşme sonucunda ulusal sınırlar etkisini göreceli olarak yitirmektedir. Ekonomik ve sosyal hayatta etkili olan küreselleşme süreci içerisinde, bu süreçten yarar sağlayan gruplar olduğu gibi, süreçten olumsuz etkilenen gruplar da oluşmaktadır. Bu kapsamda küreselleşmenin etkilerine yönelik düşünceler farklılık göstermektedir. Ticari ve finansal serbestleşme politikalarını içeren ekonomik politikaların uygulanması, teknolojinin hızla yaygınlaşması ve ucuzlaması, ülkelerin planlı devlet ekonomisi uygulamasından serbest pazar ekonomisine geçmesi, uluslararası ekonomide çok uluslu şirketlerin ağırlığını artırması da küreselleşmenin hayatımızı bu denli etkilemesinde rol oynamaktadır.

Ekonomik anlamda küreselleşme global bir pazar yaratmaktadır. Ancak küreselleşme aynı zamanda benzer siyasi, ekonomik, sosyal yapıdaki ülkeler için daha olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Benzer ekonomik ve sosyal yapıdaki ülkelerin küreselleşme sürecinde paralel hareket etmelerinden dolayı bölgeselleşme, küreselleşmenin karşısında bir alternatif olmaktan ziyade, küreselleşmenin bir yapı taşı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar

Jel Kodu: F02

CONDITIONS FOR THE SUCCESS OF REGIONAL INTEGRATIONS IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

ABSTRACT

As a result of globalization, importance of national borders is relatively decreasing. Through the process of globalization which is affecting economic and social life various groups such as those that benefit from this process and those that are negatively affected have been formed. In this context, thoughts on the effects of globalization vary. The implementation of economic policies, including trade and financial liberalization policies, the expansion and cheapening of technology, countries changing their state-planned economy to free-market economy and increased weight of multinational corporations in the international economy have resulted in significant role of globalization over our lives.

In economic terms, globalization creates a global market. However, globalization can create more positive results for the countries that have similar political, economic and social structure. Because countries with similar economic and social structures move parallel to the process of globalization, regionalization appears as a building block of globalization rather than being an alternative to globalization.

Keywords: Globalization, Regional Integration

Jel Codes: F02

Giriş

Günümüzde sıklıkla kullanılan küreselleşme kavramı, ulusal sınırların daha az belirgin olduğu bir süreci tanımlamaktadır. Bu süreç spordan ekonomiye geniş bir alanda etkisini göstermektedir. Dolayısıyla bu süreçte ülke ekonomilerinin yanı sıra ülke halkları da karşılıklı olarak bir etkileşim içerisinde olmaktadır.

Ekonominin küreselleşmesi farklı gruplar için farklı avantajlar sağlarken, her grup küreselleşmenin ekonomik nimetlerinden aynı ölçüde yararlanamamaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin olumlu ve olumsuz etkileri konusunda yazarlarca belirli bir görüş birliği bulunmamaktadır. Ekonominin küreselleşmesi temel olarak dünyayı birbirine bağlı büyük bir pazara dönüştürme mantığına dayanmaktadır. Bu kapsamda ulusal pazarların sınırları şeffaflaşmakta, ülkeler farklı boyutlarda ticari ve finansal serbestleşme politikaları uygulamaktadır. Uygulanan serbestleşme politikalarının bir grup ülke arasında oluşturulması ise ekonomik entegrasyonları oluşturmaktadır. Birlikte hareket etmenin sağlayacağı avantajı gözetmek isteyen ülkeler ekonomik entegrasyonlar içerisinde gerek ekonomik gerek siyasi bir güç elde etmeyi amaçlamaktadır. Ekonomik entegrasyonda öne çıkan amaç, entegrasyona katılan ülkelerin dış ticaret hacmini, teknoloji ve sermaye yatırımlarını arttırması olarak görülmektedir.

1. Küreselleşme Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Küreselleşme, ekonomik anlamda üretim faktörlerinin dolaşımı önündeki ulusal sınırların etkisinin yitirilmesi olarak tanımlansa da, aynı zamanda kültür ve çevre gibi ekonomi dışı öğeleri de içermektedir. Küreselleşmenin siyasi, teknolojik, kültürel ve ayrıca ekonomik boyutları söz konusudur (Robert, 2005: 2-3). Küreselleşme, farklı kültürler, farklı coğrafyalar arasında bir bağ kurulması, iletişimin güçlenmesi ve dünyanın küçülmesidir (Giddens, 1994: 64). Bu bağlamda küreselleşme kavramı, ulusal olduğu kadar uluslararası politikaların şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır (Iversen ve Cusack, 2000: 345-346). Küreselleşme, mal, hizmet, sermaye, emek ve bilgi hareketliliğinin, sınırlar ötesine akışının hızlanması sürecidir. Aynı zamanda küreselleşme, yeni pazarlar veya mevcut pazarlara ucuz girdiler sağlanması gibi çeşitli fırsatlar da sunmaktadır (Jacoby ve Meunier, 2010: 229).

Küreselleşmenin başlangıç tarihi konusunda belirli bir görüş birliği bulunmamaktadır. İnsanlık tarihi boyunca toplumlar arası ekonomik ve kültürel ilişkiler çeşitli boyutlarda yaşanmıştır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, küreselleşme insanlık tarihiyle bir tutulmaktadır. Ancak ekonominin küreselleşmesi konusundaki fikirleri iki temel görüş altında toplamak mümkündür. Bu görüşlerden birincisi, ekonomik küreselleşmenin coğrafi keşiflerle başladığıdır. Daha yoğun olarak dile getirilen diğer bir görüş ise

ekonomik küreselleşenin sanayi devrimiyle birlikte başladığı yönündedir.

Küreselleşmenin başlangıcını coğrafi keşiflere dayandıran görüşlere göre, dünyanın küçülmesi ilk defa coğrafi keşiflerle başlamıştır. Coğrafi keşiflerle birlikte üstün silah gücünü de arkasına alan batılı ülkeler, işgal ettikleri yerlerde sömürge rejimleri kurmuşlardır. Gelişmiş ülkeler, sömürgelerden ucuz hammadde ve işgücü temin ederken, değerli madenleri de kendi topraklarına taşımışlardır. Bu noktada küreselleşmenin temel özelliği, coğrafi keşiflerle deniz aşırı bölgelerin bulunması, bu bölgelerin ele geçirilmesi ve sömürgeleştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çeken vd, 2008: 85). 16. yüzyılda devletler, dünya ticaretinden aldıkları payı arttırmak için kendi tüccarlarına ayrıcalıklar tanıırken, dünyada bir kolonileşme yarışı başlamıştır (Şaylan,1995: 41).

Bir diğer görüş ise küreselleşmenin Sanayi Devrimi'yle başladığı yönündedir. Bu görüşe göre, küreselleşmeyi üç temel aşmada incelemek mümkündür. Bu aşamalardan birincisi Sanayi Devrimi'yle başlayıp, I. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemden oluşmaktadır (Bordo vd, 2010: 227). 1850-1913 yılları arasında hem ticaretin önündeki engellerin az olduğu, hem de bu dönemde kitlesel göçlerin yaşandığı görülmektedir. 1913 ve 1950 yılları arasında, küreselleşme sürecinde bir yavaşlama olmuştur. Hatta, küreselleşme süreci tersine dönmüştür. Küreselleşmenin üçüncü evresi ise 1950'den günümüze kadar olan süreçtir. Ancak son 20 yılda, küreselleşmenin hiç olmadığı kadar hızlı bir ivme kazandığı görülmektedir (Williamson, 1996: 278). Sanayi Devrimi ile başlayıp I. Dünya Savaşı'na kadar süren birinci küreselleşme dalgasının en belirgin özelliği, ticari ilişkilerde ve para piyasalarında altın standardının norm kabul edilmesidir. I. Dünya Savaşı'nın başlaması, 1929 Dünya Ekonomik Krizi ve hemen arkasından başlayan II. Dünya Savaşı sırasında, ülkeler korumacı ekonomi politikalarına ağırlık vermişlerdir. Dolayısıyla I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde küreselleşme süreci önemli ölçüde sekteye uğramıştır. 1870-1913 arası dönemde, dünya ticaretinin yıllık ortalama %3.5 arttığı görülmektedir. Bu süreç I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'yla ciddi bir kesintiye uğramıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru düşük gümrük tarifeleri, teknolojik gelişmeler, uzun mesafelere ticaret yapılabilme olanağı ve iletişimin hızlanması ile dünya ticaret hacminde tekrar önemli bir büyüme yaşanmıştır (Bairoch ve Kozul-Wright, 1996: 4-6).

Son yirmi yıldaki ticari ve finansal açıklık süreci küreselleşme sürecine önemli bir ivme kazandırmıştır (Ter-Minassian, 2007: 5). Ayrıca son yirmi yıl içerisinde gelişen teknoloji ve ucuzlayan maliyetlerin de etkisiyle, dünya ticaret hacminde meydana gelen hızlı artış ve çokuluslu şirketler aracılığıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yüksek miktarlara ulaşması, küreselleşme sürecini geçmişte hiç olmadığı kadar hızlandırmıştır (Selamoğlu, 2000: 33-35).

Finans ve sermaye hareketlerinin özgürlüğü, piyasaların serbestleştirilmesi, bilginin serbest dolaşımının sağlanması, ortak bir kültür oluşturulması ve ulusal hükümetlerin küresel rollerinin azalması, küreselleşmenin temel niteliklerini oluşturmaktadır (Aykaç vd., 2008: 23).

2. Küreselleşmeye İlişkin Yaklaşımlar

Küreselleşme kavramı üzerine görüşleri, küreselleşme taraftarları, küreselleşme karşıtları ve ılımlı küreselleşmeciler olmak üzere üç ana gruba ayırmak mümkündür. Küreselleşme sonucunda, dünyada ekonomik refahın artacağını, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik refah farkının azalacağını ve dünya genelinde yaşam standardının yükseleceğini savunulmaktadır. Küreselleşme taraftarı olan bu yazarlar karşısında, uluslararası sermayenin gelişmiş ülkelerde birikmiş olmasından dolayı küreselleşmenin aslında ekonomik sömürünün çağdaş bir biçimi olduğunu savunan yazarlar da bulunmaktadır (Eroğlu ve Albeni, 2002: 20-21).

2.1. Küreselleşme Taraftarları

Küreselleşme taraftarlarına göre, küreselleşme tamamen gerçek bir olgudur ve küreselleşmenin sonuçları her alanda görülmektedir. Piyasalar ulusal sınırları aşmaktadır. Bunun sonucu olarak ulus devlet artık eskisi kadar güçlü değildir (Giddens, 2000: 21). Küreselleşme, ekonominin farklı parçalarını bir araya getirmektedir. Bu parçaların birbirine uyum sağlamasıyla ekonomi kendi dinamiğini kazanmaktadır. Ekonominin kazandığı bu dinamik her geçen gün ulus devletin kontrolünden daha fazla çıkmaktadır (Adda, 2007: 10).

Küreselleşme süreci her ülkeyi çeşitli yollarla etkileyecek bir süreçtir. Bu sürecin karşısında yer almak imkansızdır (İlgaz, 2002: 4). Bu görüşe göre artık, piyasa ekonomisi, politikaların yerini almaktadır. Politikalar, ulusal düzeyde etkili olsa bile, küresel ekonomik hareketleri etkileyememektedir (Esgin, 2001: 188). Aksine küreselleşme süreci, ulusal politikaları etkilemektedir (Phillips, 1998: 4). Küreselleşme taraftarlarına göre, küreselleşme desteklenmesi gereken bir süreçtir. Küreselleşme dünya geneline yarar getirecektir. Küreselleşme sayesinde ekonomik kaynaklar daha verimli kullanılacak, bu sayede dünya ticaret hacmi artacaktır. Bu durum da ekonomik refahı olumlu yönde etkileyecektir. Küreselleşme süreci içerisinde serbest piyasa mekanizması dinamiklerinin yayılması ideolojik çatışmaların da sonunu getirecektir. Ayrıca küreselleşme, demokratikleşme sürecini de hızlandırmaktadır (Çeken vd., 2008: 82).

2.2. Küreselleşme Karşıtları

Küreselleşme karşıtları, şüpheciler olarak da isimlendirilmektedir. Küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşme yeni bir olgu değildir. Ülkeler gelirlerinin ancak ufak bir kısmını dış ticaretten sağlamaktadır. Yapılan dış

ticaret ise dünya çapında olmaktan ziyade, komşu ülke ve ülke topluluklarıyla yapılmaktadır. Küreselleşme karşıtlarına göre küreselleşme, refah devletini ortadan kaldırarak devlet harcamalarında kısıntı yapmak isteyen liberal iktisatçıların ortaya attığı bir ideolojidir (Giddens, 2000: 20-21). Küreselleşme karşıtları, tarihe bakıldığında dünya ticaret hacminin çok daha üst düzeylerde olduğu dönemlere rastlandığını vurgulamakta, dolayısıyla küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını savunmaktadır.

Küresel piyasalar, toplumların farklı kesimlerinde eşitsizliklere neden olmaktadır (Mitterand, 2000: 230). Küreselleşme dünyadaki gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir. Küreselleşme tarafsız bir şekilde gelişmemektedir. Küreselleşme süreci Avrupa ve Kuzey Amerika dışında kalan birçok topluluk bakımından rahatsız edici bir batılaştırmayı temsil etmektedir (Giddens, 2000: 26). Küreselleşme karşıtları, belirli bir zümrenin küreselleşmenin nimetlerinden yararlanırken, toplumun diğer bir kısmının yoksullaştığını savunmaktadır (İlgaz, 2002: 24). Küreselleşme süreci gelir dağılımının bozulması, yoksulluğun artması gibi olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca küreselleşme taraftarlarının savundukları gibi, küreselleşme demokratikleşmeyi getirmemektedir. Aksine batılı ülkeler küreselleşme sloganı ile az gelişmiş ülkelerin gerek ulusal, gerekse uluslararası alanlardaki kararlarına müdahale etmektedir (Çeken vd., 2008: 82). Küreselleşme sürecinde yoğun sermaye hareketliliği yaşanmaktadır. Yoğun sermaye hareketliliği geldiği ülkelere ekonomik anlamda çeşitli avantajlar sağlıyor gibi gözükse de, sermaye hareketliliği kimi zaman ciddi ekonomik sorunlara da yol açmaktadır (Dieter, 1998: 23-24). Küreselleşme sürecinde, ülkeler ve ekonomiler arasındaki sınırlar hızla azalmaktadır. Bu süreçte, belirli bir grubun önüne yeni fırsatlar çıkarken, göreceli olarak düşük vasıflı kişilerin önündeki engeller de sürekli artmaktadır (Bozkurt, 2000a: 190). Küreselleşme ile birlikte teknolojik değişim de hız kazanmıştır. Bu değişimden belirli bir kesim önemli kazançlar sağlarken vasıfsız işçilere olan talepte azalma meydana gelmiştir. (Krugman, 2001: 19) Küresel ekonominin nimetlerinden gelişmiş ülkeler yararlanırken, az gelişmiş ülkeler bu nimetlerden uzak kalmaktadır (Kennedy, 1995: 59).

2.3. Küreselleşmeye İlimli Yaklaşımlar

Dönüşümcüler olarak da adlandırılan küreselleşmeye ilimli yaklaşanlar, küreselleşmeyi, ekonomiden kültüre, dünya düzenini yeniden şekillendirecek önemli bir güç olarak görmektedir. Küreselleşmeye ilimli yaklaşanlar, ulus devletin bu süreçte yeni fonksiyonlar kazandığını savunmaktadır (Bozkurt, 2000b: 23). Bu görüşe göre, küreselleşme süreci sermayenin siyasal, ekonomik ve kültürel alanlara yeni anlamlar ekleyerek dünyayı tek bir pazara dönüştürme sürecidir. Bu görüş, küreselleşme sürecini ortak bir kültüre doğru modern dünyayı yeniden şekillendiren ekonomik, siyasal ve kültürel bir güç olarak

görmektedir. Bu görüşü savunanlar, küreselleşme taraftarlarının savunduğu egemen ulus devletin sonunun geldiği ve küreselleşme karşıtlarının savunduğu hiçbir şeyin değişmediği yönündeki görüşlerine katılmamaktadır. Bu görüşün temsilcileri küreselleşme sürecinde diğer her şey gibi ulus devletin de işlevinin değiştiğini savunmaktadır (Esgin, 2001: 188-190).

3. Küreselleşmenin İtici Güçleri

Geçmişten günümüze küreselleşme sürecini etkileyen ve bu süreci hızlandıran etkenleri dört temel başlık altında toplamak mümkündür. Küreselleşmenin temel dinamikleri olarak adlandırılan bu etkiler teknolojiye meydana gelen gelişmeler, dünya politikasına yön veren gelişmeler, ekonomik gelişmeler, çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması olarak sıralanmaktadır. Bu etkiler sayesinde ekonomilerin birbiriyle bütünleşmesinde büyük bir artış yaşanmaktadır. Bu ekonomik bütünleşmeler çerçevesinde ülkeler büyük çaplı ekonomik serbestleşme politikaları uygulamaktadır (Aktan, 2004: 134).

3.1. Teknolojik Gelişmeler

Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile desteklenen küreselleşme sermayenin hızla yer değiştirmesine olanak sağlamıştır. Meydana gelen teknolojik gelişmeler artık coğrafi uzaklıklardan kaynaklanan olumsuz etkileri kaldırmaktadır (Dicken, 2007: 12). İletişim, ulaşım ve bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi piyasaların küreselleşmesine hız kazandırmıştır (Bozkurt, 2000b: 26-27). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, işletmeler için de yeni imkanlar sunmaktadır (Aykaç vd., 2008: 24). İletişim ve ulaşım imkanlarının artması, çokuluslu şirketlerin faaliyetlerini de arttırmaya imkan sağlamaktadır. Bu sayede, hem üretim hem de tüketim uluslararası bir özellik kazanmaktadır. Üretim ve tüketim merkezleri arasındaki sınırların belirsizleşmesi dünyayı tek ve büyük bir pazar haline getirmektedir (İncekara, 1995: 14-15).

3.2. Politik Gelişmeler

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan "soğuk savaş", dünyayı politik olduğu kadar ekonomik anlamda da kutuplara ayırmıştır. Birinci kutupta, ABD'nin öncülüğünde serbest piyasa ekonomisine dayalı ülkeler yer almaktadır. İkinci kutupta liderliğini Sovyetler Birliği'nin yaptığı, planlamaya dayalı ekonomik yapı ve üçüncü grupta ise, çoğunluğunu batılı ülkelerin eski sömürgelerinin oluşturduğu kısmen serbest piyasa ekonomisi, kısmen ise planlı ekonomiye sahip az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler oluşturmaktadır. 1990'lı yılların başlarında Sovyetler Birliği'nin dağılması ile soğuk savaş eskisi kadar telaffuz edilmemekle birlikte, küreselleşme sözcüğü daha çok kullanılır olmuştur (Eroğlu ve Albeni, 2002: 32-33). Sovyetler Birliği'nin önderliğindeki Doğu Blok'unun yıkılması sonrasında liberal ekonomi politikalarına olan güven

artmış, eski Doğu Bloku ülkeleri serbest piyasa ekonomisi koşullarını oluşturma çabası içine girmiştir (Bozkurt, 2000b: 27). 1970'lerde hızlanan ekonomik entegrasyon 1989'da komünizmin güç kaybetmesiyle yeni bir sürece girmiştir (Sachs vd., 1995: 1). Sovyetler Birliği'nin dağılması ile dünyada serbest piyasa ekonomisi giderek yaygınlaşmıştır. Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde uygulanan ekonomi programları giderek birbirine benzemektedir (DPT, 2000: 3). Bu bağlamda Doğu Bloku olarak adlandırılan sosyalist Bloğun dağılması ve soğuk savaşın etkisini kaybetmesinin siyasi sonuçlarının yanında önemli ekonomik sonuçları da olduğu görülmektedir. Sosyalist bloğun dağılmasıyla, küreselleşme önündeki önemli bir engel olarak görülen komünizm güç kaybetmiştir. Doğu Bloku'nun dağılması sürecinde Almanya'nın birleşmesiyle Almaya, Avrupa Birliği (AB) içerisindeki ekonomik gücünü de pekiştirmiştir (Ilgaz, 2002: 12-14).

3.3. Ekonomik Gelişmeler

Ekonomik küreselleşme temel olarak iki farklı aşamada gerçekleşmektedir. Bu aşamalardan birincisi ticari serbestlik ikincisi ise finansal serbestliktir. Ticari serbestleşme, mal ve hizmet ticareti üzerindeki engelleme ve kontrollerin kaldırılması, uluslararası ticaretin serbest bir şekilde yapılmasını kapsamaktadır. Finansal serbestleşme ise finansal piyasalarının üzerindeki kontrol ve sınırlamaların kaldırılarak, ulusal finans piyasalarının uluslararası piyasalara uyumlu hale getirilmesini kapsamaktadır (Özel, 2011: 95).

Küreselleşme kavramının önemli bir parçasını sermaye hareketleri oluşturmaktadır. Ülkeler, kendi piyasalarını daha rekabetçi hale getirmek için piyasalardaki engellemeleri kaldırmakta, piyasayı korumaya yönelik bu engellerin kalkmasıyla, piyasalardaki katılımcılar artarken, piyasalar daha rekabetçi ve etkin bir duruma gelmektedir (Alp, 2000: 77). Küresel üretimin, gelişmekte olan ülkelerde yoğunluk kazanması, gelişmiş ülkelerin, üretim amacına yönelik, gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı sermaye yatırımları yapması ve sanayi üretiminde tedarikçi ülkelerin sayısının artışı gibi nedenlerle, dünya ticaretinde serbestleşme artarken, dünya ticaretindeki gelişme de hız kazanmıştır (Gürlesel ve Alkin, 2010: 25). Küresel ekonomi içinde, doğrudan yabancı yatırımların önemi artmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermayeyi çekebilmek için çeşitli düzenlemeler yapmaktadır (DPT, 2000: 20). Sermaye hareketlerinin serbest bırakıldığı çoğu ülkeye başlangıçta büyük bir yabancı sermaye hareketi yaşanmıştır (Taylor, 2007: 46).

3.4. Çok Uluslu Şirketler

Çokuluslu şirketler, genel merkezi belirli bir ülkede olan, bir işletme politikasına göre yönetilen, çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren büyük şirketlerdir. Kuşkusuz, çokuluslu şirketlerin küreselleşme sürecinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış olan bu şirketler,

uluslararası ekonomiye de önemli ölçüde yön vermektedir (İlgaz, 2002: 16).

Küreselleşme, ticaret ile ayrılmaz bir bağ ile bağlıdır. Dolayısıyla küreselleşmeyi iyi yönetebilme yeteneği, ticareti iyi yönetebilme yeteneğini gerektirmektedir (Abdelal ve Meunier, 2010: 356). Bu sebepten dolayıdır ki, küreselleşme ilk olarak çokuluslu şirketlerin faaliyetleriyle duyulmaya başlamıştır (Agnew, 2009: 15). Çokuluslu şirketlerin ortaya çıkışıyla birlikte, ekonomik hesaplar ulusal ölçekte değil, uluslararası ölçekte yapılmaya başlanmıştır. Sermaye hareketlerinde de bu şirketler vasıtasıyla gelişmekte olan ülkelere doğru bir akış gerçekleşmiştir (Balkanlı, 2002: 15).

4. Küreselleşme ve Bölgesel Entegrasyonlar

Uluslararası ekonomik entegrasyonlar, karşılıklı kazançları arttırmak amacıyla ülkeler arasındaki ticareti ve diğer ekonomik ilişkileri geliştirmek için oluşturulmaktadır. (Şanlı, 2008: 13). Entegrasyonun çeşidine göre, üye ülkeler kendi aralarındaki mal ve hizmet hareketlerindeki ticari ve diğer ulusal engelleri kaldırmayı amaçlamaktadır. Böylece üyeler, karşılıklı olarak birbirlerine, piyasalarına giriş önceliği tanırlarken, üye olmayan üçüncü ülkelere karşı, kendi diledikleri ticaret politikalarını, tarifelerini, kotalarını uygulamaktadır. Serbest ticaret bölgesinden biraz daha ileri bir entegrasyon düzeyini temsil eden Gümrük Birliği'nde, dışa karşı ortak bir gümrük tarifesi ve üye olmayan ülkelere uygulanacak ortak ticari kuralların kabulü söz konusudur. Ortak Pazar aşamasında anlaşma tarafları arasında üretim faktörlerinin, sermaye, emek ve teknolojinin serbest dolaşımına izin verilmektedir. Ekonomik birlikte ise, tüm üye ülkelerin iktisat politikalarını birleştirmeleri gerekmektedir. Bu tür bir anlaşma sonucunda mal ve faktörlerin serbest dolaşımı yanı sıra para, maliye ve sosyal politikaların tam bir uyum göstermesi gerekmektedir (DPT, 1995: 57).

Birlikte hareket etmenin sağlayacağı avantajlardan yararlanmak isteyen ülkeler, üçüncü ülkelere karşı bir güç elde etmek için ekonomik entegrasyonu seçmektedir. Ülkeleri ekonomik bütünleşmeye iten nedenleri; genişleyen piyasa sayesinde ölçek ekonomilerinin avantajından yararlanmak, farklı endüstrilerde pozitif dışsallık sağlamak, üretim faktörleri dolaşımının sağlanması sonucunda üretim faktörlerinin daha verimli dağılması, piyasaların daha rekabetçi olması, politik yakınlaşmalar olarak sıralamak mümkündür (Hepaktan ve Çınar, 2011: 69).

Ekonomik entegrasyon faaliyetlerinin arkasında birçok neden yatmakla beraber ülkeler tarafından resmi olarak kabul edilen hedeflerin başlıcaları yerli ve yabancı sermaye çekiminin teşvik etmek, daha geniş piyasalara erişim yoluyla rekabet güçlerini arttırmak ve yabancı teknoloji ve yatırımlara istikrarlı erişim sağlamaktır. Bu anlamda ekonomik entegrasyonlar küreselleşmenin itici güçleri arasında yer almaktadır. Dünyada ekonomik anlamdaki ilk entegrasyon hareketleri 1834 yılında Alman Devletleri arasında düzenlenen Zollverein

Gümrük Birliği ile başlamıştır. Daha sonraki dönemde ABD ve Avrupa'da küçük çaplı benzer oluşumlar görülmüştür. Ekonomik entegrasyonların II. Dünya savaşı sonrasında kurulan günümüz adıyla Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) ağırlığının artmasıyla hızlandığı görülmektedir. Günümüzde çok sayıda ekonomik entegrasyon hareketi bulunmasına karşın, ekonomik entegrasyonların üç temel grupta toplandığı görülmektedir. Batı Avrupa'dan başlayarak tüm Avrupa'yı kapsamı içine alan AB bu kutuplardan başlıcasını oluştururken, ikinci kutup Asya-Pasifik'te hakim olan ABD'den Çin ve Rusya'ya kadar genişlemiş olan APEC, son kutup ise Kuzey Amerika'yı kapsayan NAFTA'dır. Bu entegrasyonların ortak noktası ise gelişmiş ülkeler arasında kurulan birlikler oldukları ya da liderliğini gelişmiş ülkelerin yaptıkları entegrasyonlar olmalarıdır (İncekara ve Savrul, 2011: 8-12).

5. Ülkeleri Bölgesel Entegrasyonlara İten Nedenler

Ekonomik entegrasyonlar, entegrasyonlara katılan ülkeler açısından ticari serbestleşmeyi de beraberinde getirmektedir. Ticari serbestleşme ise mal ve hizmet ticareti önündeki ulusal sınırların etkisini kaybetmesine neden olmaktadır. Bu sayede ülkelerin ticari serbestleşme seviyeleri arttıkça ülke ekonomilerinin de genişleyeceği düşünülmektedir. Tupy (2005), ticari serbestleşmenin bütün dünyaya yayılmasının bütün ülkeler için yararlı olacağı görüşünü üç temel düşünceye dayandırmaktadır. Bunlardan birincisi, serbest ticaretin kaynak dağılımında etkinliği arttırdığı görüşüdür. Bir bardak su, nehir kenarında yaşayan birisi için, Sahara Çölü'nü geçen bir kişiye göre çok daha az değerlidir. Ticaret ise mal ve hizmetlerin değerini eşitlemenin en iyi yoludur. İkincisi, serbest ticaret, üreticilerin en iyi yapabildikleri mal ve hizmet üretimine yoğunlaşmalarını sağlamaktadır. Bu durum karşılaştırmalı üstünlük ilkesinin işlemesine olanak vermektedir. Üçüncü olarak ticaret, ürünlerin daha etkili metotlarla üretilerek tüketicilerin de avantaj sağlamasına sebep olmaktadır. Örneğin bir mal ya da hizmetin geniş bir piyasası yoksa bu mal veya hizmeti üretmek ekonomik olmamaktadır. Geniş bir piyasa için üretilen mal ve hizmetler ürün maliyetinde bir azalmaya sebep olmaktadır. Ürün maliyetinde meydana gelen bu azalma mal ve hizmetlerin daha düşük ücretlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum ise tüketicilerin hayat standartlarında bir artışa sebep olmaktadır. Ticaretin önündeki kısıtlamaların kaldırılmasıyla işlem maliyetlerinin azalması sonunda üreticiler kadar tüketiciler de fiyat avantajı sağlamaktadır (Milner vd., 2008: 5). Sonuç olarak ticari serbestleşme, ekonomik entegrasyona katılan ülkeler açısından kaynakların daha etkili dağılmasına yardımcı olmaktadır (Chang vd., 2009: 33).

Bölgesel entegrasyonların etkilerini statik ve dinamik etkiler olarak sıralamak mümkündür. Statik etkiler ekonomik yapının değişmediği durumda üretim faktörlerinin yeniden dağıtımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ekonomik entegrasyonların statik etkileri ticaret yaratıcı olabildiği gibi, ticaret sapırtıcı da

olabilmektedir.

Belirli bir bölge için ticaretin önündeki engellerin kaldırılması, bölgesel entegrasyon içindeki ülkeler arasında dış ticaret hacmini genişletici ve üretim etkinliğini arttırıcı bir etki yaratmaktadır. Bu durum gümrük birliklerinin ticaret yaratıcı etkisi olarak tanımlanmaktadır. Bölgesel entegrasyon dışındaki ülkelere ortak gümrük tarifesi uygulanması sonucu bölge dışı ticarete bir daralma meydana gelmektedir, bu durum ise ticaret saptırıcı etkiyi oluşturmaktadır (Seyidoğlu, 2009: 230-231).

Statik etkiler, ekonomik yapıda bir değişiklik olmadan, ekonomik entegrasyondan kaynaklanan dış ticaret hacmi ve refah düzeyinde meydana çıkan bir defalık etkiler olmasına karşın, dinamik etkiler entegrasyona üye ülkelerin ekonomik yapılarında, meydana gelen değişikliklerden kaynaklanmakta ve entegrasyona katılan ülkelerin ekonomik büyüme hızını etkilemektedir. Ekonomik entegrasyonlardan dolayı ekonomik büyümeyi etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Yıldırım ve Dura, 2007: 146-148);

- Rekabet yaratıcı etkisi: Ekonomik entegrasyonun rekabet yaratıcı etkisi doğrudan sermaye yatırımlarının artması sonucu rekabetin ve üye ülkeler arasında dış ticaretin artmasından kaynaklanmaktadır.

- Yatırımları teşvik etkisi: Ekonomik entegrasyona bağlı olarak milli gelirden meydana gelen artışın tasarrufları ve yatırımları arttırması ve doğrudan yabancı yatırımların hacminin artması sonucu ortaya çıkmaktadır.

- Ölçek ekonomileri etkisi: Ölçek ekonomileri içsel ölçek ekonomileri (internal scale economies) ve dışsal ölçek ekonomileri (external scale economies) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İçsel ölçek ekonomileri firmanın kendi üretim seviyesini arttırmasıyla maliyetlerde bir düşüş olması ile oluşurken, dışsal ölçek ekonomileri firmanın bulunduğu endüstride üretim hacminin genişlemesi sonucunda firmanın ortalama maliyetlerinde meydana gelen bir azalma ile oluşmaktadır. Geniş bir iç pazara sahip olan ülkeler içsel ve dışsal ölçek ekonomilerinin avantajlarından yararlanarak daha düşük maliyette ürettikleri ürünlerde karşılaştırmalı bir üstünlük elde etmekte ve bu malların ihracatçısı olmaktadır (Öztürk, 2009: 34-35). Krugman da benzer şekilde bir malın geniş bir ulusal pazarının olması, bu malın ihracatında da ülkeye avantaj sağladığını savunmaktadır (Krugman, 1980: 950). Sonuç olarak ekonomik entegrasyonlarda, üye ülkeler daha büyük pazarlara engelsiz ulaşabilmekte, dolayısıyla firmalar atıl kapasiteleri daha verimli kullanabilmektedir.

- Dışsal ekonomiler etkisi: Genişleyen pazar sonucunda arz ve talep artışları, ulusal endüstriler için pozitif bir dışsal etki yaratmaktadır. Dışsal

ekonomi etkisi, firma ve endüstrilerin hem özel hem de genel maliyetlerinde meydana gelen azamadan kaynaklanmaktadır.

- Teknolojik ilerleme etkisi: Ekonomik entegrasyon teknolojik ilerlemeyi üç temel kanaldan etkilemektedir. İlk olarak, artan rekabet ulusal firmaları daha etkin çalışma yöntemleri bulmaya zorlamakta sonuçta ulusal firmalar Ar-Ge yatırımlarına önem vermektedir. İkinci olarak, daha büyük pazarlara hitap eden firmalar üretim ölçeklerini büyültmekte ve Ar-Ge yatırımları için gelirden daha çok pay ayırabilme olanağına kavuşmaktadır. Son olarak, ekonomik entegrasyon sonucunda artan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ulusal ekonomiye yeni teknolojiler getirmektedir.

6. Ekonomik Entegrasyonların Başarı Koşulları

Ekonomik entegrasyonun başarı koşulları ekonomik entegrasyona katılan ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları ve ülkelerin ekonomik entegrasyona katılma amaçlarıyla yakından ilgilidir. Ekonomik entegrasyonların başarı şartlarını temel olarak beş noktada toplamak mümkündür (Seyidoğlu, 2009: 241);

- Ekonomik yapı benzerliği: Ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyleri birbirine yakın olan ülkeler arasında oluşturulan ekonomik entegrasyonların başarı şansları daha fazla olduğu kabul edilmektedir. Kutuplaşma teorisine göre, farklı gelişmişlik düzeylerindeki ülkelerin aynı ekonomik entegrasyonda bulunması ülkeler arasındaki gelişmişlik dengesizliğini arttırmaktadır.

- Tamamlayıcılık ve rakip olma: Ulusal endüstrilerin ürettiği mal yelpazesi ve birlik içerisindeki diğer ülkelerin ürettikleri mal yelpazesi rakip mallardan oluştuğu durumda ürünler arasında ikame fırsatı oluşmaktadır. Tamamlayıcı mallar üreten ülkelerin entegrasyona dahil olması ise ilk duruma göre daha yüksek bir ticaret arttırıcı etki yaratmaktadır.

- Ödemeler dengesi ve döviz kuru politikaları: Ekonomik entegrasyona giren ülkeler, ekonomik entegrasyonun çeşidine göre birbirlerinden etkilenmektedir. Üye ülkelerden birinin kurları düşük veya yüksek tutması diğer ülkelerin ödemeler dengesini etkilemektedir.

- Yeterli alt yapı: Entegrasyonla birlikte artan ithalat, ihracat, sermaye hareketliliği, ülke ekonomilerinin bu ekonomik değişime ayak uydurabilecek yeterli alt yapısı olmasını gerektirmektedir.

- Siyasal ve kültürel benzerlik: Ekonomik entegrasyonun başarılı olabilmesi için tüketici ve üretici tercihlerinin benzer olması gerekmektedir. Staffab Burenstam Linder tarafından dış ticaret nedenleri açıklamaya yönelik geliştirilen tercihlerde benzerlik teorisine göre, ülkedeki firmalar, halkın en çok talep ettiği malları üretecektir. Dolayısıyla da bu malların ülke içinde geniş bir

piyasası bulunmaktadır. Bu mallar aynı zamanda yurtdışına ihraç edilen mallardır. Bu malların yurtdışına ihraç edildiği en uygun ülkeler ise ülke halkının tercihlerinin benzer olduğu diğer ülkelerden oluşmaktadır. Teoriye göre, öncelikle halkın talep ettiği ürünler üretilmekte ve dolayısıyla da bu ürünler ihraç edilmektedir. Ülkedeki çok zengin veya çok fakir gibi azınlık gruplarının talep ettiği mallar ise ithal edilmektedir. Bu şekilde talep yapıları birbirine benzeyen ülkeler daha çok ticaret yapmaktadır. Dolayısıyla teoriye göre, ülkeler arasında gelir dağılımı ve kişi başına gelir seviyesi farkı ne kadar az ise ülkelerin birbirleriyle yaptığı ticaret aynı oranda yoğun olmaktadır (Öztürk, 2009: 38-39). Diğer bir ifadeyle, ülkelerin ne tür mallarda uzmanlaşacağı ülkelerin iç taleplerine ve ülkelerin gelir seviyesine bağlı olmaktadır. Gelir seviyesi birbirine yakın ülkeler arasındaki ticaret hacmi gelir seviyesi farklı ülkeler arasındaki ticaret hacmi ile karşılaştırıldığında daha yüksek olmaktadır (Emirhan, 2008: 863). Ayrıca entegrasyonun başarılı olabilmesi için tercihlerde benzerliklerin olmasının yanında siyasal ve kültürel benzerliklerinde olması önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Çünkü tüketici tercihleri önemli ölçüde kültürel ve siyasal geçmişten etkilenmektedir.

Sonuç

Küreselleşme temel olarak, mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojinin dolaşımı önündeki engellerin kaldırılmasıyla, serbest piyasa ekonomisi altında ülke ekonomilerinin giderek birbirleriyle bütünleşmesini ifade etmektedir. Küreselleşme sürecinin başlangıcı konusunda bir fikir birliği bulunmazken, öne çıkan görüş, küreselleşmenin sanayi devrimiyle başladığıdır. Küreselleşme sürecinin her ekonomi için benzer fırsatları sunmaması, bu süreçten yarar sağlayan toplumsal gruplar olduğu gibi, bu süreçten zarar gören toplumsal grupların da olması, küreselleşme sürecine farklı bakış açılarının oluşmasına neden olmuştur. Günümüz ekonomik sisteminin büyük ölçüde II. Dünya Savaşı'ndan sonra şekillendiği görülmektedir. Ayrıca uluslararası kuruluşların küreselleşmenin temelini oluşturan, ticari ve finansal açıklığı teşvik eden politikaları sayesinde, özellikle 1970'den itibaren küreselleşmenin hız kazandığı görülmektedir. Son 20 yıllık süreçte, teknolojiye meydana gelen gelişmeler, uluslararası politik gelişmeler, çokuluslu şirketlerin uluslararası ekonomide ağırlığının artması ve ülkelerin ticari ve finansal serbestlik politikalarına yönelmeleri, küreselleşme sürecine önemli bir ivme kazandırmıştır.

Küreselleşme ile birlikte, dünya ekonomisi hızlı bir ticari serbestleşme süreci içine girmiştir. Ticari serbestleşmenin dünya ekonomisindeki artan önemi ile birlikte, birçok ülke ticaret politikasını yeniden düzenlemiştir. Bazı ülkeler bu süreçte birlikte hareket etmeyi seçerek üçüncü ülkelere karşı bir avantaj yakalamayı amaçlamaktadır. Böylece üyeler, karşılıklı olarak birbirlerine, piyasalarına giriş önceliği tanırlarken, üye olmayan üçüncü ülkelere karşı, kendi

diledikleri ticaret politikalarını, tarifelerini, kotalarını uygulamaktadır.

Ülkelerin ekonomik entegrasyonlarla elde etmek istedikleri, pozitif ölçek ekonomilerinin avantajından yararlanmak, pozitif dışsallık sağlanması, serbestçe üretim faktörleri dolaşımının sağlanabilmesi ve piyasaların rekabet edebilirliğini arttırmaktır. Ekonomik entegrasyon sonucunda piyasalar genişlemekte, mal ve hizmet maliyetlerinde düşme yaşanmaktadır. Bu durum ise fiyatların düşmesine ve toplam talebin artmasına sebep olmaktadır. Yani ticaretin önündeki kısıtlamaların kaldırılmasıyla, işlem maliyetlerinin azalması sonucunda, tüketiciler fiyat avantajı sağlamaktadır. Büyüyen piyasa ile tüketiciler, ayrıca daha fazla ürün çeşidi ile karşı karşıya gelebilmektedir. Sonuç olarak ticari serbestleşme, kaynakların daha etkin kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Ekonomik entegrasyonların başarılı olabilmesi için, üye ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal vb. yapıları, benzer özellikler göstermelidir. Ekonomik entegrasyonun bir diğer başarı koşulu ise, üye olmak isteyen ülkenin alt yapısının yeterli düzeyde olması ile ilgilidir.

KAYNAKÇA

Abdelal, Rawi, Meunier, Sophie, (2010), “Managed Globalization: Doctrine, Practice and Promise”, **Journal of European Public Policy**, Vol. 17, Issue 3, pp. 350-367.

Adda, Jacques, (2007), *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İnceci, 4. Baskı, İletişim Yayınları 818, İstanbul.

Agnew , John, (2009), *Globalization & Sovereignty*, Rowman & Littlefield Publishers INC.

Aktan, Coşkun C, (2004), *Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet*, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Rekabet Dizisi: 1, Yayın No: 253.

Alp, Ali, (2000), *Finansın Uluslararasılaşması, Finansal Krizler, Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Kredi Yayınları, İstanbul.

Aykaç, Mustafa, Parlak, Zeki, Özdemir, Süleyman, (2008), *Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Artırılması ve Türkiye’de KOBİ’ler*, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2008-24, İstanbul.

Baroch, Paul, Richard Kozul-Wright, (1996), “Globalization Myths: Some Historical Reflections on Integration, Industrialization and Growth in The World Economy”, **UNCTAD Discussion Paper**, No. 113, UNCTAD/OSG/DP/113, pp. 1-32

Balkanlı, A. Osman, (2002), “Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine”, **Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 1, ss. 13-26.

Bordo, Michael D, Cavallo, Alberto F, Meissner, Christopher M., (2010), “Sudden Stops: Determinants and Output Effects in The First Era of Globalization, 1880-1913”, **Journal of Development Economics**, Vol. 91, Issue 2, pp. 227-241.

Bozkurt, Veysel, (2000a), “Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları”, Prof. Dr. Nusret EKİN’e Armağan, Ankara, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası, Yayın No: 38, 2000, s.187-202.

Bozkurt, Veysel, (2000b), “Küreselleşme Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar” *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, Ed. Veysel Bozkurt, I.Baskı, Alfa Yayınları, s.17-31

Chang, Roberto, Kaltanı, Linda, Loayza, Norman V, (2009) , “Openness Can Be Good For Growth: The Role of Policy Complementarities”, **Journal of Development Economics**, Vol. 90, Issue 1, pp. 33-49.

Çeken, Hüseyin, Ökten, Şevket, Ateşoğlu, Levent, (2008), “Eşitsizliği Değerlendiren Bir Süreç Olarak Küreselleşme ve Yoksulluk”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 2, ss.79-95

Dicken, Peter, (2007), *Global Shift Mapping the Changing Contours of the World Economy*, 5th Edition, , SAGE Publications Ltd., London.

Dieter, Heribert, (1998), “Crises in Asia or Crisis of Globalisation?”, **University of Warwick, Center for the Study of Globalisation and Regionalisation (CSGR)**, Working Paper No: 15/98, pp.1-27.

DPT, (2000), *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, DPT: 2544-ÖİK: 560, Ankara.

DPT, (1995), *Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye (Değerlendirme Raporu)*, T.C. DPT Müsteşarlığı Yayın No:DPT:2374-ÖİK:439, Ankara.

Emirhan, Pınar Narin, (2008), “Türk Dış Ticaretinin Alternatif Modeller Açısından Değerlendirilmesi (1982-2000)”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 28, s. 861-875.

Eroğlu, Ömer, Albeni, Mesut, (2002), *Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye*, Bilim Kitapevi Yayınları, Isparta.

Esgin, Ali, (2001), “Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 25, No: 2, ss.185-192.

Giddens, Anthony, (2000), *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, Çev. Osman Akınhay, Alfa Yayınları, İstanbul.

Giddens, Anthony, (1994), *The Consequences of Modernity*, Polity Press, UK,

Gürlel, Can F., Alkin Kerem, (2010), *Türkiye İçin Yeni Bir Büyüme Modeli*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Türkiye Ekonomisi Araştırmaları, Yayın No:2010-21, İstanbul.

Hepaktan, Erdem, Çınar, Serkan, (2011), “Küreselleşmenin Ekonomik Entegrasyon Üzerine Etkileri”, **International Conference on Eurasian Economies**, ss.68-77.

İlgaz, Ceyda, (2002), *Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Basımına ve Toplumuna Yansımaları*, İstanbul, İ.Ü İletişim Fakültesi Yayını, İstanbul.

Iversen, Torben, CUSACK, Thomas R, (2000), “The Cause of Welfare State Expansion: Deindustrialization or Globalization?”, **World Politics**, Vol. 52, No. 3, pp. 313-349.

İncekara, Ahmet, SAVRUL, Mesut, (2011), “Küreselleşme, Büyüme ve Ekonomik Entegrasyonlar: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 61, Sayı 2, ss.3-22.

İncekara, Ahmet, (1995), Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1995-14, İstanbul.

Jacoby, Wade, Meunier, Sophie, (2010), “Europe And The Management Of Globalization”, **Journal of European Public Policy**, Vol. 17, Issue 3, pp. pp.229-317.

Milner, Chris, Morrissey, Oliver, Zgova, Evious, (2008), “Trade Facilitation in Developing Countries” **CREDIT Research**, Paper No. 08/05, Centre for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham, pp. 1-34.

Mitterand, Francois, (2000), Küresel Dış Sınıflara Karşı Kibirli Kayıtsızlık, Yüzyılın Sonu, Ed. Nathan Gardels, Çev. Belkıs Dişbudak, İstanbul, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kennedy, Paul, (1995), Yirmi Birinci Yüzyıla Hazırlanırken, Çev. Fikret Üçkan, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Krugman, Paul, (2001), Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü, Çev. Neşenur Domaniç, Literatür Yayınları, İstanbul.

Krugman, Paul, (1980), “Scale Economies, Pruduct Differentiation, and the Pattern of Trade”, **The American Economic Review**, Vol. 70, No. 5, pp.950-959.

Özel, Hasan Alp, (2011), “İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi”, **İ.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, ss.91-98.

Öztürk, Nazım, (2009), Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama, Palme Yayıncılık, Ankara.

Phillips, Nicola, (1998), “Globalisation and the Paradox of State Power: Perspectives from Latin America”, **University of Warwick, Center for the Study of Globalisation and Regionalisation (CSGR)**, Working Paper No: 16/98, pp. 2-28.

Robert J. Carbaugh, (2005), International Economics, 10th. Edition, United States of Amerika, Thomson South-Western.

Sachs, D. Jeffrey, Warner Adrew, Aslund Anders, Fischer Stanley, (1995), “Economic Reform and the Process of Global Integration”, **Brookings Papers on Economic Activity**, Ed. William C. Brainard and George L. Perry, 25th Anniversary Issue, Washington D.C, Brookings Institution, pp. 1-118.

Seyidoğlu, Halil, (2009), Uluslararası İktisat, Kurtiş Matbaası, Güzem Can Yayınları No: 24, 17. Baskı, İstanbul.

Selamoğlu, Ahmet, (2000), “Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Ed. Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul, s. 33-69.

Şaylan, Gencay, (1995), Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

Şanlı, Bahar, (2008), “Ekonomik Entegrasyon teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği’nin Olabilirliđi”, **Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt 22 Sayı 1, s.13, ss. 13-30.

Taylor, Lance, (2007), “Dış Liberalleşme: Yakın Dönemden Dersler”, Çev. Erhan ucer, Korkut Boratav’a Armağan Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, Ed. Ahmet Köse, Fikret Şenses, Erinç Yeldan, 4. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 41-60.

Ter-Minassian, Teresa, (2007), Globalization, Financial Markets and Fiscal Policy, IMF, Fiscal Affairs Department

Tupy, Marian L., (2005), Trade Liberalization and Poverty Reduction in Sub-Saharan Africa, Policy Analysis, No. 557, CATO Institute Press,

Yıldırım, Ertuđrul, Dura, Cihan, (2007), “Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri Konusundaki Literatüre Bir Bakış”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 28, 2007, ss. 141-177.

Williamson, Jeffrey G, (1996), “Globalization, Convergence, and History”, **The Journal of Economic History**, Vol. 56, No. 2, pp. 277-306.